

CD KLASSIEK

Ontmoeting met dood
Franz Schubert

Winterreise van Franz Schubert (1797-1828) is volgens velen de mooiste liederencyclus uit de klassieke muziek. Oorspronkelijk bestond hij uit twaalf liederen, door Schubert gecomponeerd op teksten van Wilhelm Müller (1794-1827) gevonden in een tijdschrift. Op 4 maart 1827 bracht de componist ze ter ore van een kleine schare vrienden, die hij waarschuwde dat ze iets uitzonderlijks zouden horen. In de herfst schreef Schubert de rest van de liederen, die hij vervolgens een plaats gaf tussen die van 4 maart en die samen een cyclus van 24 liederen vormen. In die vorm werden ze alvast na Schuberts dood uitgegeven. Of de dichter kennis had van het werk waarmee hij onsterfelijk zou worden, is onbekend.

Schubert had voordien al buitengewone liederen gecomponeerd, zelfs verklankingen van extreme gevoelens, maar het bijzondere van *Winterreise* is dat het ingehouden, verstild, haast bevroren muziek betreft.

Centrale figuur is de *Wanderer*, de wandelaar, of beter gezegd de zwerver. „Fremd bin ich eingezogen,

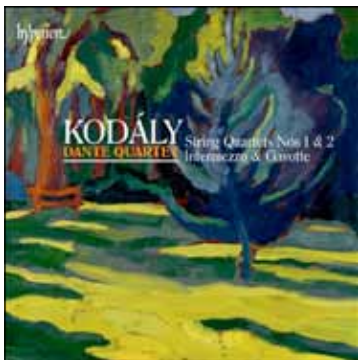
fremd zieh' ich wieder aus” (Vreemd ben ik binnengekomen, vreemd ga ik weer op weg). Na een verbroken liefde trekt de *Wanderer* rond. Het is een haast existentialistisch epos vol ingehouden wanhoop. Aan het eind ontmoet de wandelaar de *Leiermann*, de draaiorgelspeler, die symbool staat voor de dood.

Elk lied getuigt van het uitzonderlijke meesterschap met weinig muzikale middelen sterke emoties op te roepen. Het werk is bedoeld voor pianoforte en voor wat Schubert een *Singstimme* noemde. Veel uitvoeringen gebeuren door een bariton, maar ook tenoren, sopranen, bassen en alten zongen al het werk.

De Duitse tenor Jonas Kaufmann en pianist Helmut Deutsch zetten voor Sony een diepe emotionele vertolking van het grote werk neer. Kaufmann reisde met het programma de voorbije maanden de wereld rond en steekt zijn bewondering voor Schubert niet onder stoelen of banken. Kaufmann, geboren in 1969, is bekend door zijn vertolking van de grote rollen uit de opera's van Wagner. Zijn stem is donkerder geworden met de jaren, wat beter past bij deze duistere cyclus. (EDS)

Franz Schubert, *Winterreise*, door Jonas Kaufmann (tenor) en Helmut Deutsch (piano), Sony Classic, 88883795632, 20,25 euro.

CD KLASSIEK

Uit volksmuziek gerijpt
Zoltán Kodály

Hongarije bracht drie onsterfelijke klassieke componisten voor: Franz Liszt, Béla Bartók en Zoltán Kodály. Kodály (1882-1967) komt echter zelden ter sprake. Deze componist groeide op als de zoon van een stationschef op het Hongaarse platteland. Hij inspireerde zich in zijn werk zeer op de volksmuziek, in een tijd dat die door etnografen nog maar net was ontdekt.

Op deze cd horen we vroeg werk van deze begenadigde musicus, meer bepaald voor strijkkwartet. Het eerste strijkkwartet opus 2 ontstond tussen 1908 en

1909 in Wenen. Het is sterk beïnvloed door Debussy en Ravel. Tegelijk is het presto een dans.

Het tweede strijkkwartet opus 10 dateert dan weer uit 1916. De componist was toen tewerkgesteld op het ministerie van Oorlog in Wenen en dat werk verhinderde hem zijn onderzoek naar Hongaarse volksmuziek uit te voeren. Pas veel later zou Zoltán Kodály beroemd worden met zijn op die muziek gebaseerde werken als de *Psalmus Hungaricus* en vooral met zijn eigen muziekpedagogie. Die vertrekt van het samen zingen.

Het tweede strijkkwartet is een al bij al somber werk, ongetwijfeld geschikt als illustratie voor de herdenking van de Eerste Wereldoorlog, waarin aan het einde hoop doorklinkt. (EDS)

Zoltán Kodály, *String Quartets, Intermezzo & Gavotte*, door het Dante Quartet, Hyperion, CDA67999, 20,50 euro.

BOEKEN ERFGOED

Vlaamse velden
Diverse auteurs

Dark Tourism (duister toerisme) is een hippe term voor uitstappen naar plaatsen die verbonden zijn met oorlog, tragedie en leed. Het heeft oude papieren, want al in de negentiende eeuw kwamen toeristen naar Waterloo, het laatste slagveld van Napoleon.

In de jaren 1920 was er in de Westhoek en aan andere fronten

van de Grote Oorlog sprake van een soortgelijk herdenkingstoerisme. De Britse oorlogsbegraafplaatsen werden aangelegd in die periode als heuse bedevaartsoorden en ook de IJzertoren is meer dan een monument.

Twee boeken begeleiden de 'duistere toerist'. Een eerste focust op 33 West-Vlaamse zogeheten hotspots. Luc Corremans verzamelde wonderlijke verhalen over 'gedenkplaatsen', van de Dodingang tot het Ploegsteert Memorial, wat strikt genomen in Henegouwen is gelegen. Annemie Reyntjens verzorgde de fotografie.

De reisgids van Sam Van Clemen is meer omvattend. Hij wil alle musea, slagvelden en gedenktekens van Wereldoorlog I bundelen, van Baarle-Hertog tot Virton. Dat verruimt het beeld en toont dat deze oorlog ook buiten de frontstreek veel miserie aarichtte. Het boek bestaat uit vijf deeltjes: een gids voor de Duitse inval, voor de bezetting, de Bel-

gische frontsector, voor de geallieerde sector rond Ieper en voor de bevrijding en de nasleep.

Beide boeken beogen een breed publiek. Ze tonen aan dat de impact van de oorlog 1914-1918 zo groot was dat nakomende generaties haast gedwongen worden eer te betonen aan hen die de strijd beleefden. (EDS)

Luc Corremans & Annemie Reyntjens, *Sporen van de Grote Oorlog. 33 West-Vlaamse WO I-hotspots om niet te missen*, Davidsfonds, Leuven, 2014, 268 blz., 29,95 euro. • Sam Van Clemen, *Reisgids naar de Eerste Wereldoorlog in België*, Manteau, Antwerpen, 2014, 432 blz., 29,95 euro.

BOEK LITERATUUR

Rouwnovelle
A. F. Th. Van der Heijden

Met *Tonio. Een requiemroman*, Meen lijvig boek over de dood van zijn enige zoon van 21, won de Nederlandse schrijver A. F. Th. van der Heijden meerdere

prijzen. Het werk ging ook meer dan 175.000 keer over de toonbank. De schrijver reconstrueert de laatste levensdagen van zijn zoon die op pinksterdag 2010 bij een fietsongeval het leven liet. Tussendoor wordt uitgebreid kond gedaan over Tonio's leven en over de manier waarop de schrijver en zijn vrouw omgaan met het hartverscheurende verlies.

In het vervolg, de novelle *Uitverkoren*, staat de oertekst centraal die aan de basis lag van de roman. Daarop volgen de interviews die de auteur schriftelijk gaf na het verschijnen van het boek en zijn dankwoord voor de P.C. Hooft-prijs in mei 2013. „Ik ben zo wanhopig op zoek naar middelen van pijnbestrijding dat ik me zelfs heb afgevraagd of er aan de vroege dood van mijn

zoon ook nog voordelen verbonden zijn”, schrijft hij. Met een extreme scherpzinnigheid analyseert de auteur al schrijvend de moeilijkste periode uit zijn leven. „Als er een remedie is tegen het gemis, dan deze: het verlies, in al z'n onherroepelijkheid, als een gave beschouwen, een van God gegeven talent, een vruchtbare afwijking, een wrange zegen – en hiervan getuigen.”

Bijzondere literatuur, zeker voor wie rouwt. (EDS)

A. F. Th. Van der Heijden, *Uitverkoren*, Bezige Bij, Amsterdam, 2014, 173 blz., 17,90 euro.

BOEK GESCHIEDENIS

Naar het Walhalla
Ugo Janssens

Dat Ugo Janssens' boek over de Oude Belgen in zeven jaar tijd meer dan 40.000 keer over de toonbank ging, illustreert de grote belangstelling voor de periode toen de Romeinen onze contreien overheersten en voor de toenmalige bewoners ervan. Ook Janssens' boeiende verteltrant spreekt blijkbaar aan. Deze gewezen sportjournalist met grote belangstelling voor geschiedenis vermijdt voetnoten. Toch steunt zijn werk, zo blijkt uit de uitgebreide literatuurlijst, op inzichten van tal van wetenschappers zoals archeologen, historici of linguïsten.

In zijn jongste boek, over de Germanen, gebruikt Janssens zijn beproefde methode. Hij vertelt over de diverse volkeren en stammen die aan het begin van onze jaartelling een Germaanse taal spraken, over hun levenswijze, hun zeden en gewoonten, hun goden. Naar enkele van hen zijn wekdagen genoemd: de oppergod Odin, (of Woen, zoals hij heette) zijn gemalin Frigg (Friia) en Thor, die de donder brengt met zijn hamer.

Janssens toetst de cijfers die Julius Caesar gebruikte aan de realiteit en gaat kritisch om met het werk van de Romeinse historicus Tacitus, waar onze kennis over de Germanen grotendeels op stoelt. Tacitus benadrukte bijvoorbeeld de kuisheid en het streven naar huwelijksrouw bij de Germanen als een kritiek op de toenmalige losbandige Romeinse samenleving, stelt de auteur.

In het tweede deel gaat Ugo Janssens na hoe de geschriften van Tacitus doorheen de geschiedenis werden gebruikt. Ook al omdat ze passen in het kraam van ideologieën, met de rassen-theorie van het nazisme als extreem voorbeeld.

De auteur schetst de zoektocht naar de Duitse wortels door filo-

sofen of schrijvers, de staatkundige eenmaking van Duitsland in 1870 en legt uit dat de Jodenvervolgving in Europa al bestond vóór het nazisme. Een dergelijk uitgebreid thema beschrijven op minder dan honderd bladzijden kan slechts hoogst beknopt. Toch is de bewering dat paus Pius XII een onverschillige houding aannam tegenover de vervolgd van de nazidictatuur kort door de bocht. Dat deze paus in 1937, toen hij nog staatssecretaris was van Pius XI, grotendeels de redactie op zich nam van diens encycliek *Mit brennender Sorge* – waarin het nationaalsocialisme en racisme worden veroordeeld – wordt er niet bij vermeld. (NL)

Ugo Janssens, *De Germanen. Werkelijkheid en mythe*, Van Halewyck, Leuven, 2014, 274 blz., 19,95 euro.